

UITLENINGEN VAN DE OPENBARE BIBLIOTHEEK

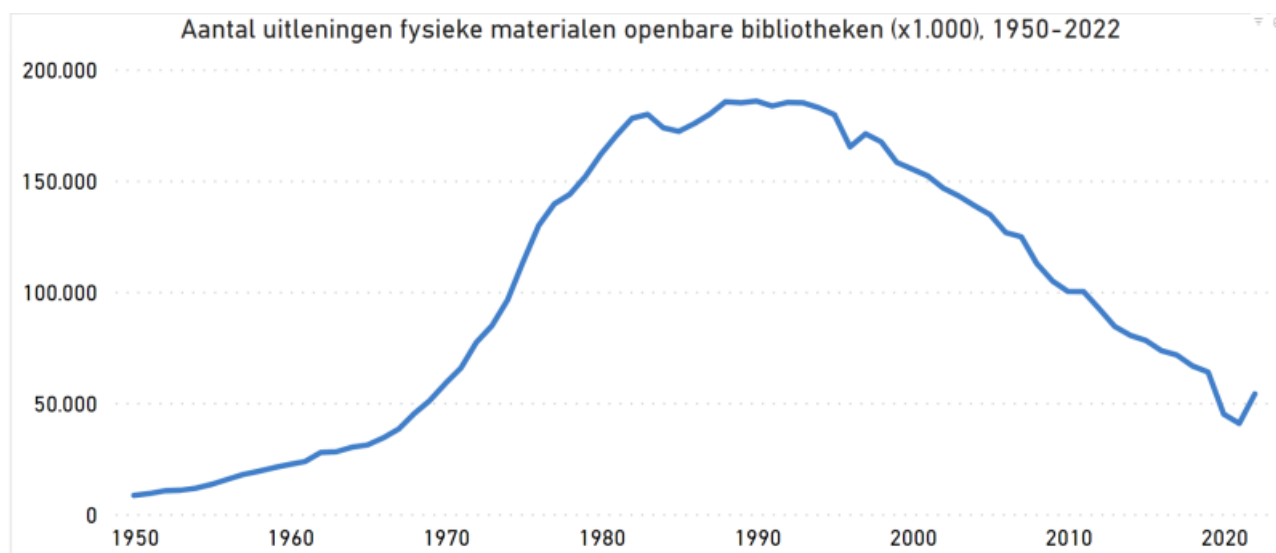
Onderzoeksartikel

Laatst bijgewerkt: 27 juli 2023

Het aantal uitleningen van fysieke boeken loopt sinds 1999 vrij constant terug. Ook het aantal uitleningen per lid en per materiaal daalt licht. Daarentegen is juist een stijging in de hoeveelheid digitale uitleningen te zien. Het fysieke fictieboek voert de boventoon.

Neerwaartse trend aantal uitleningen

Het aantal uitleningen van fysieke materialen loopt sinds 1999 vrij constant terug; dat geldt voor zowel boeken als voor audiovisuele materialen, voor zowel boeken voor volwassenen als boeken voor jeugd en voor zowel fictie als voor non-fictieboeken. De afgelopen 15 jaar daalde het aantal uitleningen jaarlijks gemiddeld met 5%. In de coronajaren 2020 (30%) en 2021 (9%) waren de dalingen nog groter. In 2022 steeg het aantal uitleningen met maar liefst 33%, tot 54,3 miljoen uitleningen (Van de Burgt & Klaren, 2023; CBS, 2023a). De bibliotheken laten met deze groei een mooie inhaalslag zien, al zijn aantallen nog niet op het niveau van voor de coronacrisis. Tegenover deze dalende trend van het aantal uitleningen van fysieke materialen staat een stijging van het aantal uitleningen van e-books: van 3,9 miljoen uitleningen in 2019 naar circa 5,3 miljoen eind 2022 (+37%). Ook het aantal uitgeleende luisterboeken steeg van circa 1,8 miljoen in 2019 naar 2,1 miljoen uitleningen in 2022 (+18%) (Van de Burgt & Klaren, 2023; CBS, 2023b).

Bron: Van de Burgt & Klaren, 2023.

Openbare bibliotheken in het Caribisch deel van het Koninkrijk der Nederlanden

Vanuit de Nederlandse wetgeving is de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) ook op de BES-eilanden – Bonaire, Sint Eustatius en Saba – van toepassing. Vanuit het project [Caribisch](#)

Nederland werkt de KB samen met de bibliotheken in het Caribisch deel van het Koninkrijk der Nederlanden: op Bonaire, Sint Eustatius, Saba (BES-eilanden), Curaçao, Aruba en Sint Maarten (CAS-eilanden). Het doel is de samenwerking te verbeteren en uit te breiden, zodat de bibliotheken de inwoners van de eilanden steeds beter van dienst kunnen zijn. Zo kregen inwoners van de eilanden vanuit het project toegang tot meer boeken (via de online Bibliotheek en door het aanvullen van de fysieke collectie), toegang tot BoekStart en het Leesoffensief en wordt er gesproken over de Bibliotheek *op school*.

In 2018 vroeg de KB als onderdeel van de jaarlijkse Gegevenslevering Wsob voor het eerst ook de 3 openbare bibliotheken op de BES-eilanden om gegevens over het kalenderjaar 2017. Vanaf 2022 zijn de bibliotheken op Curaçao, Aruba en Sint Maarten benaderd om - vrijwillig - deel te nemen aan de gegevenslevering. In 2023 hebben voor het eerst alle BES- en CAS-eilanden deelgenomen aan de Gegevenslevering Wsob. De bibliotheekstatistieken van het Caribisch deel van het Koninkrijk der Nederlanden zijn echter beperkter en niet direct te vergelijken met de resultaten voor Europees Nederland. Daarom zijn bibliotheekorganisaties op de BES- en CAS-eilanden niet in dit artikel verwerkt, maar zijn alle resultaten rondom deze bibliotheken gebundeld in een artikel over de openbare bibliotheken in het Caribisch deel van het Koninkrijk.

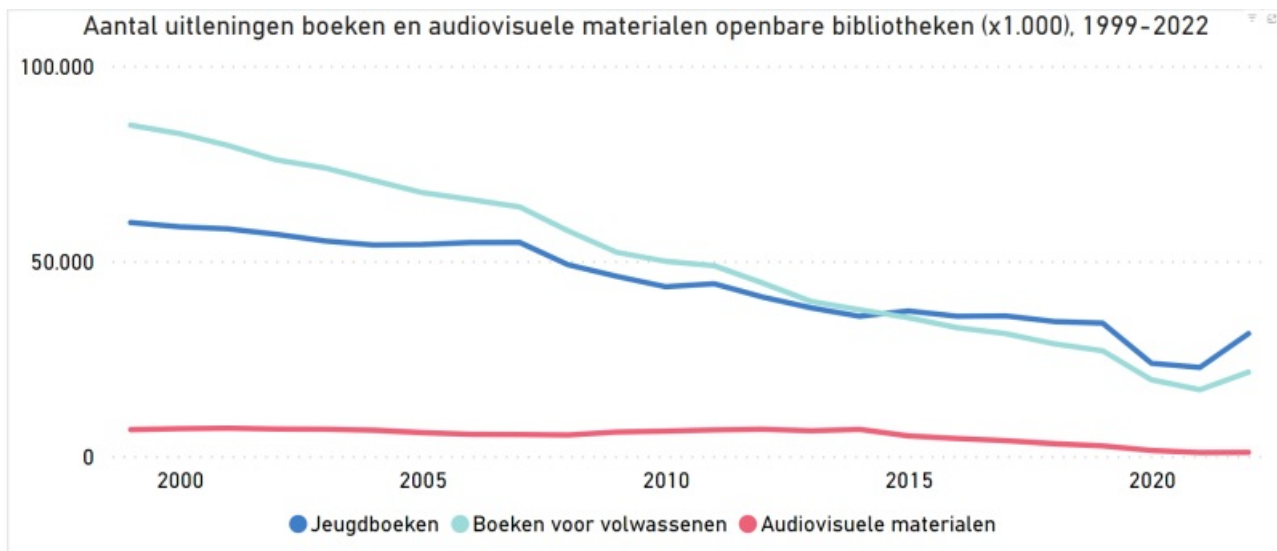
Uitleningen van de digitale bibliotheek

Sinds de start van het e-bookplatform in 2014 laat het aantal uitleningen via de online bibliotheek een stijgende lijn zien, met groeipercentages van 99% (2015) en 74% (2016). Daarna vlakke de groei relatief gezien af, maar bleef het aantal uitleningen stijgen. In 2016 werden 2,8 miljoen e-books uitgeleend door de online bibliotheek; in 2022 steeg dat aantal tot circa 5,3 miljoen uitleningen. Ook in het aantal uitleningen van luisterboeken is een stijgende lijn te zien. In 2020 steeg het aantal uitgeleende luisterboeken fors (44%), mede door het tijdelijke aanbod van 100 promotietitels, die ook beschikbaar waren voor niet-leden. In 2022 werden bijna 2,1 miljoen luisterboeken uitgeleend; weliswaar minder dan in 2020, maar meer dan in 2021 en dan in 2019, voor de coronamaatregelen (Van de Burgt & Klaren, 2023; CBS, 2023b).

Herstel groter voor jeugdboeken

De daling in het aantal uitleningen is de afgelopen jaren groter voor boeken voor volwassenen dan voor jeugdboeken. Na twee coronajaren steeg het aantal uitgeleende boeken fors, het aantal uitgeleende jeugdboeken (39%) nog sterker dan het aantal boeken voor volwassenen (27%). In 2022 werden in totaal 31,6 miljoen jeugdboeken uitgeleend en 21,7 miljoen boeken voor volwassenen.

Verhoudingsgewijs lenen kinderen en volwassenen meer fictie en minder non-fictie: in 2022 was fictie goed voor 82% van alle uitleningen van papieren boeken (Van de Burgt & Klaren, 2023).

Bron: Van de Burgt & Klaren, 2023.

Meer uitleningen via de Bibliotheek op school

In 2022 vergrootten bibliotheken de boeken collectie bestemd voor de Bibliotheek *op school* [1]. Het aantal boeken voor de Bibliotheek *op school* steeg met 10%, tot bijna 4 miljoen boeken. Het aantal kinderen en jongeren dat via de Bibliotheek *op school* of een soortgelijke samenwerking een boek leende uit de bibliotheekcollectie vertoont eveneens in 2022 een stijging. Waar het aantal uitleningen via scholen in de coronaperiode 2020-2021 was teruggelopen tot circa 4 miljoen, groeide dit in 2022 tot circa 6,5 miljoen. Eén op de vijf uitleningen van jeugdboeken in eigendom van de bibliotheek verliep in 2022 daarmee via de Bibliotheek *op school* (20%). Het aantal uitleningen via deze aanpak ligt hiermee iets hoger dan in het pre-coronajaar 2019, toen er 6,4 miljoen boeken uitgeleend werden. In schooljaar 2021-2022 werkten bibliotheken samen met 3.317 scholen in het primair onderwijs en 260 schoollocaties in het voortgezet onderwijs. Daarmee bereikten zij in totaal ruim 781 duizend leerlingen (Klaren & Van de Burgt, 2023a-b). Aan de verdere uitrol van de Bibliotheek *op school* voor het primair en voortgezet onderwijs wordt momenteel hard gewerkt.

[1] Het totale aantal boeken in eigendom van de bibliotheken, inclusief verhuurd materiaal en collecties ten behoeve van de Bibliotheek *op school* of een soortgelijke samenwerking.

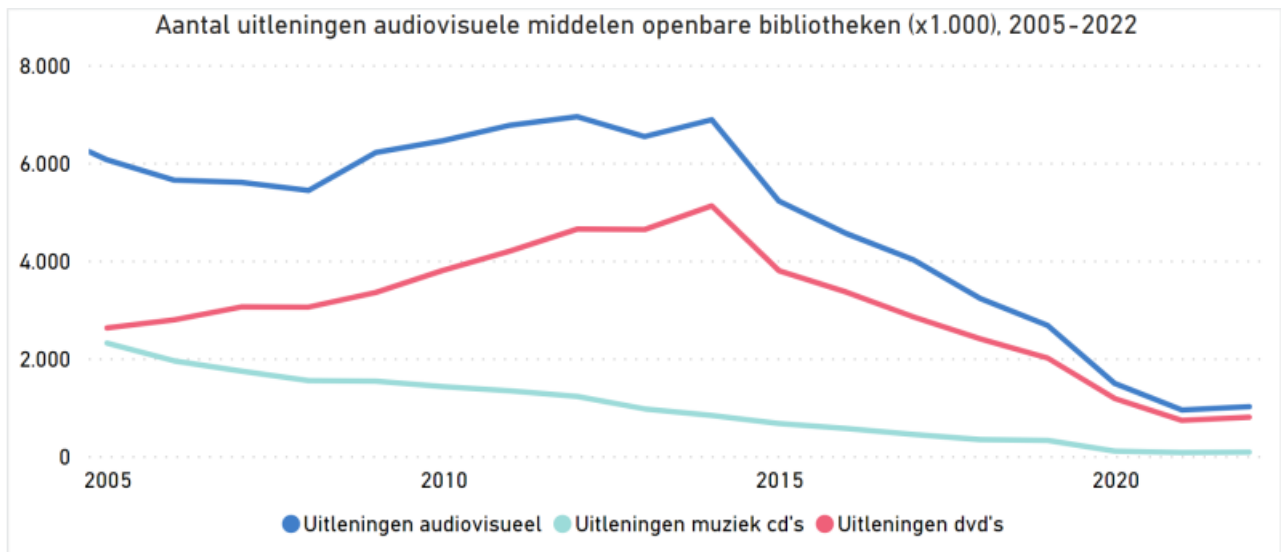
Audiovisuele middelen steeds minder populair

De stijging in het aantal uitleningen is het minst sterk bij audiovisuele materialen. Deze zijn in 2022 gestegen naar 1 miljoen uitleningen; dat is 7% meer dan het jaar daarvoor. In 2019 werden bijna drie keer zoveel audiovisuele materialen uitgeleend (2,7 miljoen uitleningen). De daling van het aantal uitleningen van cd's werd al voor 2005 ingezet; voor dvd's geldt dat pas sinds 2014. In de afname van dvd-uitleningen is de opkomst van streaming- en video on demand-diensten van tv- en internetproviders en bedrijven als Spotify, Storytel, Netflix, HBO, Disney+ en Videoland duidelijk zichtbaar (Van de Burgt & Klaren, 2023; CBS, 2023b).

Ook dalende verkoop van cd's en dvd's

Naast het aantal uitleningen van audiovisuele materialen daalt ook de verkoop hiervan. Zo nam de

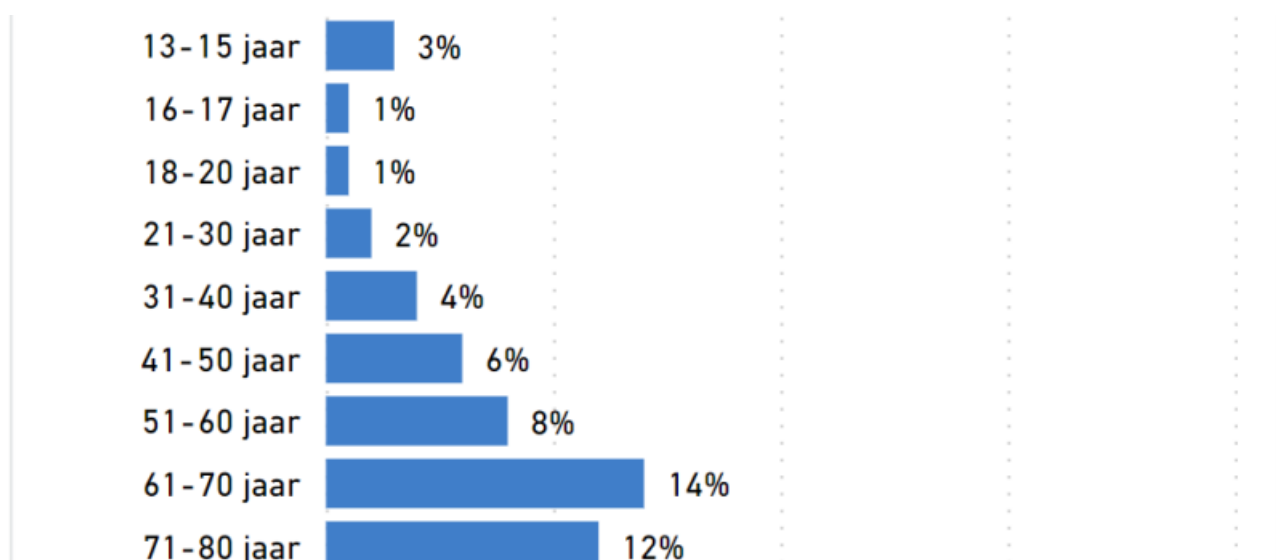
omzet uit de verkoop van dvd's en blu-rays tussen 2017 en 2022 af van 65 miljoen naar 20 miljoen euro, en de omzet uit de verkoop van muziekcd's van 38 naar 15 miljoen euro. Daarentegen steeg wel de omzet uit de verkoop van vinyl sterk: van bijna 17 miljoen euro in 2017 naar 37 miljoen euro in 2022 (Nederlands Filmfonds, 2022; Nederlands Filmfonds, 2023; NVPI, 2019; NVPI, 2023).

Bron: Van de Burgt & Klaren, 2023.

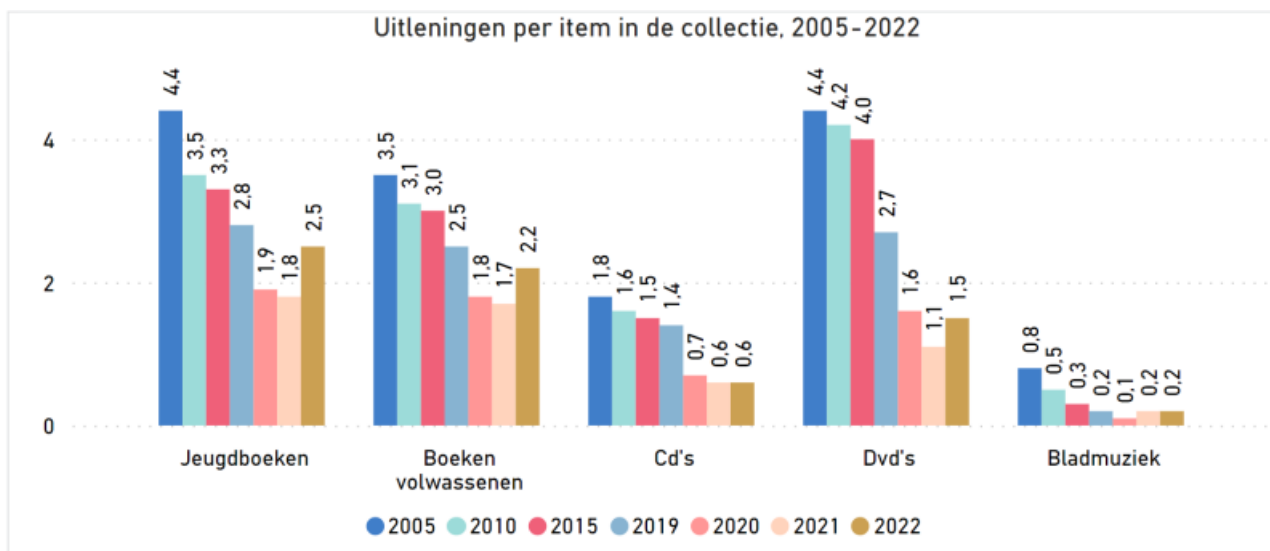
Minder uitleningen per lid

Het ligt voor de hand te denken dat de veranderingen in het aantal uitleningen gerelateerd zijn aan veranderingen in het aantal leden. Alleen leden kunnen tenslotte boeken lenen. Het aantal uitleningen blijkt echter niet rechtstreeks gelieerd te zijn aan het aantal leden. De relatieve daling in het aantal uitleningen vanaf medio jaren negentig is groter dan die in het aantal leden. Sinds de jaren negentig neemt elk lid gemiddeld minder materialen mee naar huis. Ook de laatste jaren daalde het gemiddelde aantal geleende materialen verder, van 25 uitgeleende materialen per lid in 2010 tot 16 materialen in 2022. Het gemiddelde is hiermee toegenomen ten opzichte van de coronajaren 2020 (13 materialen) en 2021 (12 materialen), maar niet terug op het niveau van voor de coronacrisis (2019: 18 materialen). De meeste uitleningen voor jeugd worden geregistreerd op de lidmaatschappen van kinderen tot 12 jaar. Onder volwassen leden wordt het meest uitgeleend aan 60 plussers (Van de Burgt & Klaren, 2023; KB, 2023).

Afname aantal uitleningen per item

Een exemplaar van een willekeurig jeugdboek werd in 2022 gemiddeld 2,5 keer uitgeleend. Dat is minder vaak dan in 2005 (4,4 keer), en een lichte afname ten opzichte van pre-coronajaar 2019 (2,8 keer). Een boek voor volwassenen werd in 2022 gemiddeld 2,2 keer uitgeleend. Ook daar is eenzelfde afname zichtbaar ten opzichte van 2005 (3,5 keer) en 2019 (2,5 keer). Het gemiddeld aantal uitleningen per item was voor dvd's in 2019 nog vergelijkbaar met jeugdboeken (2,7 keer), maar is de afgelopen jaren verder gedaald naar 1,5 keer in 2022 (Van de Burgt & Klaren, 2023).

Bron: Van de Burgt & Klaren, 2023.

Boeken meest uitgeleende materialen

Per lid leenden bibliotheken in 2022 gemiddeld circa 16 items uit de collectie uit. Boeken vormden het grootste aandeel van deze uitleningen; deze werden gemiddeld 15,5 keer per bibliotheeklid uitgeleend. Hoe kleiner het werkgebied van de bibliotheken, uitgedrukt in aantal inwoners, des te hoger ligt het aantal uitleningen per bibliotheeklid (Van de Burgt & Klaren, 2022). In 2022 was de meest uitgeleende titel voor volwassenen *De zevende zus* van Lucinda Riley; onder de jeugd gooide *De waanzinnige boomhut van 91 verdiepingen* van Andy Griffiths de hoogste ogen.

Top 10 meest uitgeleende fysieke boeken in 2021

Volwassenen		Jeugd	
Titel	Auteur	Titel	Auteur
1 De zevende zus	Lucinda Riley	De waanzinnige boomhut van 91 verdiepingen	Andy Griffiths
2 De liefdesbrief	Lucinda Riley	De waanzinnige boomhut van 130 verdiepingen	Andy Griffiths
3 De zilverboom	Lucinda Riley	De waanzinnige boomhut van 117 verdiepingen	Andy Griffiths

Volwassenen		Jeugd	
Titel	Auteur	Titel	Auteur
4 De vlinderkamer	Lucinda Riley	De waanzinnige boomhut van 104 verdiepingen	Andy Griffiths
5 De zonde waard	Simone Vlugt	Drie keer niks	Jeff Kinney
6 Sophia's wens	Corina Bomann	Kopje-onder	Jeff Kinney
7 Zon	Lucinda Riley	Totaal gesloopt	Jeff Kinney
8 Ik ga leven	Lale Gül	De waanzinnige boomhut van 143 verdiepingen	Andy Griffiths
9 Sophia's triomf	Corina Bomann	Vet koel	Jeff Kinney
10 De geheimen van de kostschool	Lucinda Riley	Ff offline	Jeff Kinney

Bron: KB, 2022a.

Vooraf Nederlandstalige boeken geleend

Anderstalig lezen is de laatste jaren in opmars. Het afzetaandeel van anderstalige boeken is de afgelopen jaren sterk gestegen, van 7% in 2012 tot 20% in 2022 (KVB Boekwerk, 2023). Anderstalige boeken worden met name gelezen omdat niet alle boeken in het Nederlands verschijnen, omdat men een andere taal wil oefenen of om boeken te lezen in de oorspronkelijke taal. Hoogopgeleiden en lezers tussen 25 en 50 jaar lezen vaker anderstalige boeken (Nagelhout, Richards & Qing, 2022). Twee procent van de in 2022 uitgeleende boeken betrof anderstalige titels. Het merendeel van de geleende boeken was Nederlandstalig (98%). Dit hangt nauw samen met de samenstelling van de collectie, die voor het merendeel uit Nederlandstalige boeken bestaat (94%). Hoewel het aandeel anderstalige boeken in de collectie voor volwassenen (10%) groter is dan voor jeugd (2%), is het aandeel anderstalige uitleningen voor beide nagenoeg gelijk (KB, 2023).

Helpt bibliotheekleden leent weleens voor anderen

In 2022 was circa één op de vijf Nederlanders lid van de openbare bibliotheek (Van de Burgt & Klaren, 2023; CBS, 2023a). Het aandeel Nederlanders dat gebruikmaakt van een bibliotheekabonnement is vermoedelijk groter: de helft van de actieve bibliotheekleden leent weleens materialen op zijn of haar pas voor anderen, zoals een partner of kinderen (Nagelhout, Richards & Qing, 2023). In een kwart van de huishoudens in Nederland is minstens één persoon lid van de bibliotheek (KB, 2022). Op basis van tien jaar consumentenonderzoek naar het lezen, kopen en lenen van boeken maakte Stichting Marktonderzoek Boekenvak in 2018 een profiel van de boekenlener. Uit deze analyse en recentere metingen blijkt onder andere dat vrouwen, jongeren (tot 35 jaar), hoogopgeleiden en mensen met kinderen relatief vaak boeken lenen bij de bibliotheek (KVB Boekwerk, 2018; Nagelhout, 2020).

Bronnen

- Burgt, A. van de & Klaren, M. (2023). *Bibliotheekstatistiek 2022*. Den Haag: KB.

- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), StatLine (2023a). *Openbare bibliotheken; leden, collectie, uitleningen vanaf 1900.*
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), StatLine (2023b). *Landelijke digitale openbare bibliotheek; gebruik, accounts en licenties.*
- KB (2022). *Dashboard Bibliotheekleden.*
- KB (2023). *Datawarehouse.*
- Klaren & Burgt, A. van de (2023a). *Bibliotheken en de samenwerking met het primair onderwijs 2021-2022.* Den Haag: KB.
- Klaren & Burgt, A. van de (2023b). *Bibliotheken en de samenwerking met het voortgezet onderwijs 2021-2022.* Den Haag: KB.
- KVB Boekwerk (2018). *Wie is de lener?* Amsterdam: KVB Boekwerk, in opdracht van Stichting Marktonderzoek Boekenvak (Koninklijke Boekverkoopersbond, Groep Algemene Uitgevers, Stichting Lezen, CPNB, KB).
- KVB Boekwerk (2023). *KVB Boekwerkmonitor Markt 2012-2022.*
- Nagelhout, E. (2020). *Rapportage Boekenbranche Meting 51. 1e reguliere meting van 2020 naar het kopen, lezen en lenen van boeken.* Amstelveen: GfK, in opdracht van Stichting Marktonderzoek Boekenvak (Koninklijke Boekverkoopersbond, Groep Algemene Uitgevers, Stichting Lezen, CPNB, KB).
- Nagelhout, E., Richards, C. & Qing, L. (2022). *Rapportage Boekenbranche Meting 60. Themameting: Anderstaligheid.* Amstelveen: GfK, in opdracht van Stichting Marktonderzoek Boekenvak (Koninklijke Boekverkoopersbond, de Groep Algemene Uitgevers, Stichting Lezen, CPNB, KB).
- Nagelhout, E., Richards, C. & Qing, L. (2023). *Boeken lezen, lenen en kopen. Reguliere meting 2023 (meting 63).* Amstelveen: GfK, in opdracht van Stichting Marktonderzoek Boekenvak (Koninklijke Boekverkoopersbond, de Groep Algemene Uitgevers, Stichting Lezen, CPNB, KB).
- Nederlands Filmfonds (2022). *Film Facts & Figures of the Netherlands. Summer 2022.* Amsterdam: Nederlands Filmfonds.
- Nederlands Filmfonds (2023). *Film Facts & Figures of the Netherlands. Summer 2023.* Amsterdam: Nederlands Filmfonds.
- NVPI (2019). *Marktcijfers 2018.*
- NVPI (2023). *Marktcijfers 2022.*